

Hoe hoort het in - en net buiten - de strafrechtzaal?

Gaan advocaten en officieren van justitie steeds feller met elkaar om? Enkele incidenten wijzen daarop, maar de tendens wordt zeker niet in het hele land waargenomen. Over de oorzaken verschillen de meningen, en dus ook over eventuele remedies. Maar advocaten en aanklagers in de VS en Engeland blijken het onverwacht rustig aan te doen.

'Het strafrecht is er niet leuker op geworden'

'Hij ziet eruit als een pastoor, maar hij is een haai'. Dat is één van de opmerkingen die enkele strafpleiters naar het hoofd slingerden van officier van justitie Koos Plooi. Een uitglijer? Een incident? Of is er sprake van een verharding tussen advocatuur en OM, in de rechtszaal en daarbuiten, in de media?

.....
Michel Knapen
 journalist
 .....

In de provincie lijkt van verharding geen sprake. 'Ik herken dat beeld totaal niet', zegt deken Wouter Cnossen (Leeuwarden). 'Ik onderhoud een open communicatie met de hoofdofficier van justitie. Als er al sprake is van een verruwing in de omgangsvormen, dan zou ik dat zeker horen. Ik zeg niet dat er nooit incidenten zijn, maar er is zeker geen sprake van een tendens. Tenminste, niet hier in Friesland.'

Dat vindt ook Louis Castelijns, deken te Alkmaar. 'Gezien de grote aantallen strafzaken valt het aantal incidenten mee. Een probleem is wel dat enkele gevallen breed in de media worden uitgemeten, waardoor een eventuele polarisatie erg wordt uitvergroot. Hier in Alkmaar is een goed overleg tussen de Raad van Toezicht en de hoofdofficier, om die verharding te voorkomen. Wij ervaren dus geen trend in de verharding.'

Misschien in de Randstad? Ook daar is niet iedereen ervan overtuigd dat het

er harder aan toe gaat. 'Het valt eigenlijk wel mee', reageert strafrechtadvocaat Dirk van der Landen (De Roos & Pen, Amsterdam). 'Op ons kantoor onderhouden we prima relaties met de officieren van justitie. De affaire die nu in de publiciteit is, is voor enkele advocaten een aanleiding om zich eens lekker te profileren. En OM-baas Brouwer doet daar weer vrolijk aan mee. Wat mij betreft: een overspannen gedoe.'

Excuses

Toch voelen anderen die verruwing wel. 'Je ziet dat al langer in de samenleving, en dat dringt nu door tot de rechtszaal,' zegt de Rotterdamse deken Willem Claassen. 'Ik sluit niet uit dat ook in mijn arrondissement wel eens op de persoon van de officier wordt gespeeld. Daar maak ik als deken bezwaar tegen. Je mag niet onnodig grievend zijn.' Die verruwing vertaalt zich echter niet in een toegenomen aantal klachten, zegt hij. 'Er zijn in het verleden tuchtrechtelijke maatregelen opgelegd, maar het is me niet bekend of dat er nu meer zijn dan vijf of tien jaar geleden. Je kunt een gang naar de tuchtrechter ook voorkomen. Ik vraag wel eens aan een advocaat die te ver is gegaan om zijn excuses

.....
 Rotterdamse deken:
 'Ik vraag soms een advocaat die te ver is gegaan om zijn excuses aan te bieden, zo kan de ergste kou uit de lucht worden gehaald'
 .....

aan te bieden.' Zo kan volgens Claassen de ergste kou uit de lucht worden gehaald.

Ook Yvonne Baauw (deken te Utrecht) zegt niet méér klachten te zien dan enkele jaren geleden. De laatste drie jaar is er maar één keer een klacht ingediend tegen een advocaat, die grievend zou zijn. En die is door de Raad van Discipline niet gehonoreerd.

Gedrageregels worden dan wel niet geschonden, ook Baauw constateert een verharding. 'Dat is sinds enkele jaren gaande. Ik hoor dat van andere advocaten en ook van officieren.' Die verharding blijkt volgens Baauw uit de toon op de zitting. 'Die gaat soms verder dan op het scherp van de snede discussiëren, dus verder dan voor de zaak nodig is. En soms wordt het persoonlijk. We zijn kennelijk mondiger geworden. Het is er in het strafrecht niet leuker op geworden.'

In Utrecht worden mogelijk botsingen zo veel mogelijk gedempt met bijeenkomsten. Baauw: 'De landelijke polarisatiebijeenkomst die in 2006 is gehouden, had een bezwaar: er waren geen "gewone" advocaten en zaakofficiëren bij. We hebben dat in Utrecht opgepakt door een eigen avond te organiseren waarbij die wel aanwezig waren. Dat was een stevig

debat, maar wel in een goede sfeer.' In september wordt er opnieuw zo'n bijeenkomst gehouden. Advocaten en officieren moeten zo elkaar zo beter leren kennen, is de hoop.

Baauw: 'De voormalige Utrechtse hoofdofficier Marc van Nimwegen zei eens: onbemind maakt onbekend. Na zo'n bijeenkomst neem je als advocaat wat sneller de telefoon om te vragen waar dat dossier blijft, of als je een vraag hebt over een getuige. Daarmee voorkom je later een botsing.' Dat is tenminste de bedoeling. Of advocaten dat na de bijeenkomst daadwerkelijk in de praktijk brengen, weet Baauw niet.

Open normen

Voor de oorzaak van de verharding wijst ze primair naar het OM. 'Dáár worden fouten gemaakt. Gesprekken worden afgeluisterd, taps worden niet vernietigd. Verder spelen de verscherpte opsporings-technieken een rol. De advocatuur reageert daar fel op, en het OM reageert dáár weer fel op.'

Ook de Rotterdamse deken Claassen wijst niet alleen naar de advocatuur als schuldige aan de verharding. 'Advocaten zeggen wel eens onhebbelijke dingen over een officier van justitie. Maar waar rook is, is meestal ook vuur. Als deken spreek ik die advocaten. Dan zie je toch dat het niet zo netjes was hoe een officier opereerde. Boos moet je dan niet worden, dat is niet professioneel, wel op gepaste wijze kritiek uiten. Maar waar ligt de grens? De gedragsregels zijn open normen. Waar houdt behoorlijkheid op, waar begint het onbehoorlijke? Dat is heel casuïstisch.'

Strafrechtadvocaat Van der Landen zoekt de verklaring van de verzuiving elders: een identiteitscrisis, waarin het OM maar ook een deel van de advocatuur zich bevindt. 'Bij het OM vragen ze zich af: zijn we magistraten die de regels keurig moeten toepassen of zijn we *crime fighters* die handig om de klippen van de regels moeten varen? En advocaten voelen zich óf procesbewakers óf verdedigers die op het scherp van de snede werken voor de belangen van cliënten. Staat er een *crime fighter* tegenover een advocaat die alles doet om zijn cliënt te verdedigen, en

Taru Spronken: 'Waar de grens ligt is moeilijk in regelgeving te vatten zonder advocaten te muilkorven'

hebben beiden ook nog eens een groot ego, dan heb je zo een aanvaring. Maar dan nog: als je als advocaat op een nette manier voor rotte vis wordt uitgemaakt, en je kunt daar niet tegen, dan ben je wel van gisteren. Spanningen en botsingen zijn dus symptomen van een onderliggende trend.'

Taru Spronken: 'Polarisatie is inherent aan het systeem'

'Een verharding in het optreden van advocaten tegenover het OM?' Taru Spronken, hoogleraar strafrecht aan de Universiteit Maastricht, lijkt verbaasd over de vraag.

'Deze tendens is al jaren gaande en is ingezet in de jaren zeventig, met het assertiever worden van strafrechtadvocaten. Over die polarisatie wordt al even lang gediscussieerd.' En daar is weinig mis mee, zegt Spronken, tevens voorzitter van de adviescommissie strafrecht van de Nederlandse Orde van Advocaten. 'Een zekere polarisatie is inherent aan het systeem. Advocaten móeten kritisch zijn op het OM en dat is goed zolang het maar

op een professionele manier gebeurt.'

Wel is er sinds de jaren zeventig het nodige veranderd, zegt Spronken. Het OM ligt vaker onder vuur. Zo zijn bijvoorbeeld met de Schiedammer Parkmoord fouten aan het licht gekomen in de werkwijze van het OM. 'De vraag is of die fouten incidenten zijn, of een structureel probleem vormen. Als de advocatuur kritiek uit op deze gevallen – goed onderbouwde kritiek – dan reageert het OM daar weer erg scherp op.'

Zoals Harm Brouwer, voorzitter van het College van procureurs-generaal. 'Hij vindt de toon die advocaten aanslaan niet juist. Tja, de ene advocaat is meer uitgesproken dan de andere, en het is de vraag of een harde toon effectief is. In zijn algemeenheid kun je daar geen uitspraken over doen, als je de precieze feiten in een zaak niet kent. Waar de grens ligt is moeilijk in regelgeving te vatten zonder advocaten te muilkorven. Als een officier vindt dat hij onheus is bejegend, kan hij naar de tuchtrechter stappen. Die kan onderzoeken of de advocaat over de schreef is gegaan.' Het is volgens Spronken absoluut niet nodig om dit 'beter' te regelen. 'Nieuwe maatregelen? Onzin.' (MK)

Engelse hoffelijkheid

Een aanval als die van de strafpleiters op officier van justitie Koos Plooi zou in Engeland niet snel plaatsvinden.

De omgangsvormen op straat en in de media mogen dan zijn verzuimd de laatste decennia, binnen de juridische wereld blijft het gooien van modder beperkt tot een rechter die zo nu en dan tegen een veroordeelde zegt waar het op staat. Tussen de Crown Prosecution Service, het Engelse Openbaar Ministerie, en the Bar, de Balie, bestaat weinig wrijving. Naast de traditionele Engelse hoffelijkheid en een afkeer van directe confrontatie speelt daarbij mee dat barristers een wisselende

rol vertolken. Bij de ene zaak kan een barrister optreden als aanklager, bij de andere zaak als advocaat. En soms als plaatsvervangend rechter. Deze flexibiliteit heeft tot gevolg dat er minder sprake is van een stammenoorlog.

‘De *attorney-general* en de *director of Public Prosecutions* zijn altijd Queen’s Counsels van aanzien,’ legt juridisch commentator Joshua Rozenberg van *The Daily Telegraph* uit. ‘Er heerst bij ons een sterke cultuur van respect tussen barristers.’ Echter, bezuinigingen kunnen een bedreiging vormen voor deze hoffelijkheid, vervolgt Rozenberg met lichte vrees. ‘De Crown Prosecution Service gaat nu vaker eigen juristen laten opdraven in de rechtszaal en wil minder vaak gebruikmaken van de diensten van de onafhankelijke Bar. Ik verwacht echter dat het wederzijdse respect tussen barristers aan beiden kanten van de rechtszaal sterk genoeg is om te voorkomen wat er momenteel in Nederland schijnt te gebeuren. Zo niet, dan verwacht ik dat de leiding van de Bar meteen orde op zaken zal stellen.’

Een ander verschil tussen beide landen is de aanwezigheid van een jury. Wanneer een advocaat de integriteit van de aanklager binnen of buiten de rechtszaal aan de kaak stelt, zal dit wegens dat eeuwige gevoel voor ‘fair play’ bij de Engelsen worden beschouwd als ‘not cricket’. Een advocaat die de aanklager wil bespelen zal dat met humor moeten doen. Legendarisch wat dat betreft is de strafpleiter Edward Marshall Hall die bij zijn entree in de rechtszaal doorgaans werd vergezeld door drie klerken, die achtereenvolgens een pak zakdoekjes, een karaf water en een opblaaskussen meebrachten. Wanneer de aanklager met goed bewijs kwam, werd de neus gesnoten. Wanneer hij nog meer belastend materiaal aangedragen werd, viel de karaf water per ongeluk om en als uiterste middel om de jury af te leiden, blies Marshall Hall zijn zitkussen op.

Patrick van IJendoorn

Hendrik Kaptein: ‘Sommigen demonstreren manieren van de straat’

Hendrik Kaptein, rechtsfilosoof te Leiden die als criticaster van de balie geregeld de pers haalt, stelt een nieuwe gedragsregel voor.

‘De verklaring voor de verharding ligt zowel bij het OM als de advocatuur. Het OM stelt zich steeds meer partijdig op, naar Anglo-Amerikaans voorbeeld. Dat past niet in ons systeem, waarin het OM alleen het algemeen belang moet dienen. We hebben nu te maken met uitwassen: leden van het parket die het met recht en waarheid aantoonbaar minder nauw nemen. De strafadvocatuur klaagt in ieder geval terecht over het gebrek aan zichtbare afrekening van zich misdragende leden van het parket, hoezeer dat ook uitzonderingen zijn. Maar ook in de advocatuur zijn uitwassen; advocaten mogen geen helpers worden van de (georganiseerde) criminaliteit.’

En pleiten kan overgaan in beledigen. Kaptein: ‘De discussie dient nooit op de man te worden gevoerd, tenzij een advocaat een magistraat verdenkt van enig rechtens sanctioneerbaar feit. Maar dan nog is grote voorzichtigheid geboden. Advocaten beschuldigden een officier van justitie van meened, zonder daarvan bewijs te kunnen leveren, en dat levert een misdrijf op. Zo beschouwd mogen deze advocaten blij zijn dat justitie hen met rust heeft gelaten. Advocaten mogen, moeten soms, over het OM keihard zijn. Maar noem geen namen, alleen: “Het OM in de zaak ...”.

Het bestaande tuchtrecht is niet toereikend, volgens Kaptein. ‘De betrokkenen wordt te veel speelruimte gelaten, en fatsoen is tuchtrechtelijk niet afdwingbaar – en daar gaat het hier onder andere om. Advocaten die tegen

officieren van justitie op de man spelen en daarbij zelfs diens familie betrekken, demonstreren de manieren van de straat. Individuen mogen alleen met name worden genoemd als dat echt niet anders kan. De volgende regel sprak lang vanzelf maar moet nu misschien worden gecodificeerd: “De advocaat betreft nimmer de persoon of personen die enige magistratuur vertegenwoordigen in zijn schriftelijke of mondelinge uitlatingen, tenzij daartoe aantoonbare juridische noodzaak bestaat.” (MK)

Amerikaanse collegialiteit

Het vooroordeel wil dat in Amerika alles extremer is, maar er zijn eigenlijk niet veel conflicten tussen advocaten en aanklagers.

De Amerikaanse wereld van de strafrechtadvocatuur is kleiner dan de Nederlandse, zegt Jan Joosten, partner bij het New Yorkse advocatenkantoor Hughes Hubbard & Reed. ‘Hier wisselen mensen vaak van *private practice* naar *prosecution*, en omgekeerd. Wie in Nederland eenmaal officier van justitie is wordt niet snel advocaat. Een overstap van het OM naar de advocatuur haalt er bij wijze van spreken de voorpagina.’ De Amerikaanse kruisbestuiving zorgt voor een sterke collegialiteit in het Amerikaanse strafrecht: men kent elkaar en begrijpt elkaars positie.

Dit wordt versterkt doordat advocaten en leden van het OM lid zijn van dezelfde balie. Ze zijn onderworpen aan de tuchtrechtelijke regels van de advocatuur en klachten worden door dezelfde tuchtrechter behandeld. Bovendien draagt ook de *plea bargain* bij aan het vermijden van conflicten, aldus Joosten. ‘Het is daarbij uitermate belangrijk dat de advocaat en de officier van justitie elkaar kunnen vertrouwen. Wie onbetrouwbaar is of niet goed samenwerkt

zal niet veel succes boeken, of hij nu advocaat is of officier is.’

Hiermee is niet gezegd dat conflicten in Amerika niet voorkomen. Met name bij zaken die de media breed uitmeten, kunnen de spanningen hoog oplopen. Zo vlogen bij de fraudezaak tegen het managementteam van het energieconcern Enron de beschuldigingen over en weer. Volgens Enrons advocaten was het ‘zuivere intimidatie’ hoe medewerkers van accountantsbureau Arthur Andersen behandeld waren om verklaringen tegen hun cliënten af te leggen. Een beschuldiging die de aanklagers ‘schandalige poging’ tot zwartmakerij noemden.

In de zaak tegen de van moord verdachte O.J. Simpson noemde de verdediging een getuige ‘a genocidal racist’ en ‘Hitler’. En de aanklagers zouden alleen ‘a black face’ aan het team hebben toegevoegd om de jury te beïnvloeden – wat de officier in kwestie afdeed als ‘the equivalent of publicly being called a nigger’.

De hardste aantijgingen bewaart men voor die zaken waarbij de verdachten politici zijn. De president benoemt de ‘federal prosecutors’ maar de ‘district attorneys’ worden gekozen. De laatsten kunnen zich in een proces tegen een politicus van de andere partij profileren, en ze kunnen de nationale politiek beïnvloeden. Zoals in het geval van de Republikeinse senator van Alaska die

.....
Strafpleiter Van der Landen: ‘Staat er een *crime fighter* tegenover een advocaat die alles doet om zijn cliënt te verdedigen, en hebben beiden ook nog eens een groot ego, dan heb je zo een aanvaring’
 .....

verdacht werd van het aannemen van steekpenningen. De startdatum van het proces – tijdens zijn herverkiezingscampagne – en het opvoeren van ‘irrelevant and prejudicial evidence’ waren volgens zijn advocaten ‘an obvious attempt to smear the senator’s character’.

.....
Mark Maathuis

Orde organiseert debat op Jaarcongres

De Orde organiseert tijdens het Jaarcongres (Arnhem, 25 september) een actuele paneldiscussie tussen een officier van justitie, een advocaat en een rechter. Dat het zal gaan over omgangsvormen binnen en buiten de rechtszaal, de rol van advocaat, officier van justitie en rechter bij waarheidsvinding en rechtsbescherming in het strafproces staat wel vast.

Bij het ter perse gaan van dit nummer hadden mr. G. Spong, advocaat te Amsterdam, mr. B. Nieuwenhuizen, hoofdofficier Landelijk Parket en mr. F. Bauduin, coördinerend vicepresident in de Rechtbank Amsterdam, al toegezegd hieraan een bijdrage te leveren. De panel-leider kunt u vinden op de speciale congressite: <http://jaarcongres.advocatenorde.nl>.

Volgt u vooral de nadere aankondigingen op de congressite en in Orde van de Dag. En geef u op voor ons Jaarcongres.

(Ank van Eekelen, Hoofd beleidsontwikkeling)

